

В.В. Столярова

доктор філософії в галузі економіки

ORCID 0000-0002-9483-5126

e-mail: antoshka_2007@ukr.net,

Інститут фізичної економіки

ім. С.А. Подолинського, м. Київ

МЕТОДОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ КОМПЛЕКСНОГО СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У системі наукових знань сукупність знань про принципи і методи дослідження та поняття, що їх відображають, складають методологію. Її органічними складовими є: методологія пізнання; методологія моніторингу, оцінювання і проєктування; методологія практичної діяльності [1; 2].

Багаторічні науково-аналітичні дослідження процесів упровадження ринкової економіки в Україні порівняно з процедурами планового управління народним господарством у складі СРСР здійснювалися під кутом зору діалектичного методу пізнання: від живого споглядання до абстрактного мислення і від нього до практики – діалектичний шлях пізнання істини, пізнання об'єктивної реальності [3].

Було виявлено ряд парадоксів і принципів протиріч. Насамперед, необхідно констатувати умисну ліквідацію загальнодержавного стратегічного планування соціально-економічного розвитку як насаги й організатора господарської та життєвої діяльності людей на різних рівнях управління і різних масштабів господарювання.

Також було скасовано систему критеріїв і показників відповідальності за неякісну підготовку та несвоєчасне виконання планових рішень на загальнонаціональному рівні, регіональному і місцевому рівнях у системі трьох "С": самоорганізація, самофінансування і самоврядування.

Популістські гасла "Плану – геть!", "Свободу ринковим перетворенням!" і "Дасеш дерегуляцію!" стали орієнтирами формування нового мислення "нових новоспечених мажорів", нового способу, режиму і сенсу життя, нового соціального статусу простих людей.

Метою статті є перевірка робочих гіпотез порівняльного аналізу методичного забезпечення стратегічного планування в умовах ринкової економіки та при плановому веденні народного господарства в Україні.

Дослідження здійснено шляхом теоретичного аналізу результатів спостережень і виявлених об'єктивних тенденцій та їх ґносеологічної інтерпретації.

Розроблене нове науково-методичне забезпечення комплексного стратегічного планування соціально-економічного розвитку України завдяки узгодженій взаємодії Центру і Регіонів частково представлено в колективних монографіях "Пріоритетні напрями соціально-економічного розвитку України" та "Стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку України" [4-7].

Із використанням вихідних положень теорії цілеспрямованих систем, економічної кібернетики та економічної теорії, теорій організації, відтворення, конвергенції та загальної теорії систем визначено принципи формування комплексного стратегічного планування соціально-економічного розвитку Української держави (див. таблицю).

Таблиця

Принципи формування комплексного стратегічного планування соціально-економічного розвитку України

Принцип	Зміст
1	2
1. Духовності	Моральні цінності, звичаї та традиції етносу, сконцентровані в релігійних навчаннях, проповідях і практиках, художніх образах мистецтва. Зміцнення духовності має передбачатися при плануванні освіти, ідейно-виховної та патріотичної роботи
2. Людиноцентризму	Розгляд й упровадження людиноцентризму як теоретичної складової національної ідеї. Людина, громадянин, людський і соціально-економічний розвиток – основа і стрижень державності
3. Конституційності	Здійснення державотворення згідно з Конституцією України
4. Державності	Визначення і реалізація соціально-економічної політики різних масштабів господарювання
5. Цивілізаційності	Досконале володіння історичною спадщиною свого роду, відновлення способу, режиму і сенсу життя. Реформування освітньої, культурної та соціальної сфер
6. Сталого розвитку	Збалансованість екологічного, соціального й економічного процесів розвитку в єдиному вимірі
7. Мудрості природи	Триптих органічних складових: «матриця природи», «мистецтво життя», «розвиток екоспільнот»

1	2
8. Єдності	Органічне ціле місцевих, регіональних і загальнонаціональних відтворювальних процесів
9. Цілісності	Внутрішня єдність багатуокладної економіки і соціальної сфери в національному господарстві
10. Ієрархічності	Субординація державних, регіональних і місцевих цілей, індикаторів і пріоритетів по вертикалі та у часі
11. Гармонізації	Дотримання пропорцій державного і місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті суверенної держави згідно з Божественною пропорцією "золотого перетину"
12. Справедливості	Забезпечення рівності регіонів у розподілі фінансових ресурсів розвитку відповідно до внеску у ВВП держави
13. Спадкоємності	Уточнення, удосконалення і продовження попередніх проєктів при підготовці та прийнятті нових стратегічних рішень
14. Аналітичності	Виявлення об'єктивних тенденцій і закономірностей
15. Прогнозованості	Аргументоване передбачення розвитку певних явищ і процесів у майбутньому

Джерело: розроблено автором.

Систематизацію уявлень комплексного стратегічного планування забезпечено шляхом використання таких методів дослідження: історичного, діалектичного, структурно-функціонального, системного аналізу і синтезу, гіпотетико-дедуктивного, логічного і економіко-математичного моделювання, емпіричного і теоретичного.

Методологію пізнання у філософських працях класиків розглянуто фундаментально: "В области явлений общественных нет приёма более распространенного и более несостоятельного, как выхватывание отдельных фактиков, игра в примеры. Подобрать примеры вообще – не стоит никакого труда, но и значения это не имеет никакого, или чисто отрицательное, ибо всё дело в исторической конкретной обстановке отдельных случаев. Факты, если взять их в их целом, в их связи, не только "упрямая", но и, безусловно, доказательная вещь. ...Необходимо брать не отдельные факты, а всю совокупность относящихся к рассматриваемому вопросу фактов, без единого исключения..." [8, с. 350, 351]¹.

¹ "У сфері явищ суспільних немає прийому більш розповсюдженого і більш неспроможного, як вихоплювання окремих фактиків, гра в приклади. Дібрати приклади взагалі – не варто ніяких труднощів, але і значення це не має ніякого, або чисто негативне, оскільки вся справа в історичній конкретній обстановці окремих випадків. Факти, якщо взяти їх загалом, у їх зв'язку, – не тільки "уперта", але і, безумовно, доказова річ. ...Необхідно брати не окремі факти, а всю сукупність фактів, які стосуються до розглянутого питання, без жодного винятку ...".

Тому "во-первых, надо точнее понять эволюцию как возникновение и уничтожение всего, взаимопереходы. Во-вторых, если всё развивается, то относится ли сие к самым общим понятиям и категориям мышления? Если нет, значит, мышление не связано с бытием. Если да, значит, есть диалектика понятий и диалектика познания, имеющая объективное значение" [9, с. 229] ¹.

У зв'язку з цим стрижнем науково-аналітичного дослідження обрано проекти Закону України "Про державне стратегічне планування" 2011 та 2017 рр. підготовки.

Конструктивні зміни у стратегічному плануванні розглядалися незалежно від виборів Президента України 2010, 2014, 2019 рр., які змінювали підходи до соціально-економічного розвитку держави і регіонів. Це щоразу призводило до поглиблення її деградації та подальшої депопуляції нації.

У грудні 2021 р. настане 10 років від ухвалення 22.12.2011 р. Верховною Радою України законопроекту № 9407 від 03.11.2011 р. "Про державне стратегічне планування". За ухвалення відповідного рішення проголосували 249 народних депутатів із мінімально необхідних 226. Ініціатором законопроекту виступив Кабінет Міністрів України [10].

Згідно з інформацією, наданою на офіційному вебпорталі Верховної Ради України, 15.11.2011 р. цей законопроект був ухвалений у першому читанні, 20.12.2011 р. – вручено таблицю поправок-2, а 22.12.2011 р. – передано на повторне друге читання.

Натомість Закон України "Про державне стратегічне планування" не був введений у дію Указом Президента України, оскільки потребував доопрацювання за висновками Головного науково-експертного управління Верховної Ради України; експертного висновку Української асоціації оцінювання "Посилення децентралізації в Україні" (УАО) за фінансової підтримки Національного фонду на підтримку демократії (NED, США).

Об'єктом експертизи УАО були норми законопроекту, присвячені моніторингу й оцінюванню і не охоплені вітчизняною класифікацією Кодів видів економічної діяльності (КВЕД). Призначенням експертного висновку була визнана оцінка здатності норм за-

¹ "По-перше, треба точніше зрозуміти еволюцію як виникнення і знищення всього, взаємопереходи. По-друге, якщо все розвивається, то чи стосується це найбільш загальних понять і категорій мислення? Якщо ні, то мислення не пов'язане з буттям. Якщо так, то є диалектика понять і диалектика пізнання, яка має об'єктивне значення".

конопроекту, присвячених моніторингу та оцінюванню, впливати на управлінські рішення щодо досягнення мети, вирішення завдань та одержання очікуваних результатів державних стратегій.

Через рік, згідно із зауваженнями Головного юридичного управління ще від 19.12.2011 р., проєкт закону від 06.09.2012 р. був переданий до Верховної Ради України, але в порядок денний так і не був включений.

Відповідно до загальних положень проєкту Закону України "Про державне стратегічне планування" "стратегія – це документ, у якому визначаються пріоритети, стратегічні цілі та напрями розвитку держави, окремих сфер, видів економічної діяльності та окремих адміністративно-територіальних одиниць", а "державне стратегічне планування – це функція державного управління з обрання пріоритетів, визначення з урахуванням наявних ресурсів, цілей та напрямів розвитку, розроблення та виконання взаємопов'язаних завдань і заходів соціально-економічного розвитку" [10].

Серед десяти принципів державного стратегічного планування, передбачених проєктом Закону України "Про державне стратегічне планування", доцільно зосередити увагу на шостому і десятому.

Шостий принцип полягає в дотриманні загальнодержавних інтересів: міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та Верховна Рада АР Крим повинні розробляти документи державного стратегічного планування, виходячи з потреби в забезпеченні реалізації загальнодержавної соціально-економічної політики.

Десятий принцип – впровадження відповідальності учасників державного стратегічного планування за ефективність виконання завдань та заходів, спрямованих на досягнення цілей розвитку держави.

Свідоме невиконання і шостого, і десятого принципів державного стратегічного планування згідно із законопроектом стало підставою для його незатвердження Президентом України і в 2012 р.

Документи державного стратегічного планування мають відповідати Конституції України, у тому числі на середньо- та короткострокову перспективу, логічно закріплюючи документи на довгострокову перспективу (принцип спадкоємності (№ 13) комплексного стратегічного планування). При невідповідності положень документів на середньо- та короткострокову перспективу положенням документів на довгострокову перспективу вони застосованню і виконанню не підлягають.

Проектом Закону України "Про державне стратегічне планування" передбачалося введення відповідних документів на довго- (понад п'ять років), середньо- (від трьох до п'яти років), короткостроковий період (один рік). При цьому, якщо Стратегія розвитку України, Стратегія регіонального розвитку України, Стратегії розвитку АР Крим, областей, міст Києва та Севастополя визначалися як документи довгострокового періоду, то Основні напрями економічної політики та Державний бюджет України пропонувалося визначити як документи короткострокового періоду.

Із 60-літнього досвіду планової економіки України доведено, що Основні напрями економічної політики мають бути обґрунтовані на довгострокову перспективу (10, 15, 20, 25, 30) років, а Стратегії розвитку – реалізовувати цю політику, як мінімум, на 10-20 років. Так, в енциклопедії інтелектуальної власності економічну стратегію визначено як "обраний курс економічної політики, розрахований на тривалу перспективу і спрямований на вирішення економічних і соціальних завдань. Економічна стратегія включає визначення пріоритетних цілей, засобів та способів їх реалізації, виходячи зі змісту об'єктивних процесів і тенденцій", а економічну тактику – як "сукупність найближчих цілей, завдань, засобів і способів їх досягнення для реалізації стратегічного курсу економічної політики в конкретних умовах поточного періоду" [11, с. 577, 596].

Саме тому проектом Закону України "Про державне стратегічне планування" передбачалося, що Стратегія розвитку України має розроблятися на 10-річний період центральним органом виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики економічного і соціального розвитку, тобто Урядом України.

Згідно із зауваженнями Головного управління юстиції Верховної Ради України до проекту Закону України "Про державне стратегічне планування" затверджувати Стратегію розвитку держави Президентом України не передбачено Конституцією України. Це незважаючи на те, що даний документ державного стратегічного планування визначає стратегічні цілі, пріоритети та напрями розвитку країни "на період не менше ніж 10 років".

Указом Президента України П. Порошенка від 12.01.2015 р. була схвалена Стратегія сталого розвитку "Україна – 2020".

Президент України П. Порошенко 05.12.2017 р. направив доопрацьований проект Закону України "Про державне стратегічне планування" до Верховної Ради України [12].

Серед принципово нових положень цього законопроекту порівняно з попереднім (2011 р.) слід відзначити уточнення періодів

стратегічного планування: довгостроковий – понад 7 років; середньостроковий – 3-7 років; короткостроковий – 3 роки. До документів державного стратегічного планування на довгостроковий період віднесено:

- Візію майбутнього України (30 років);
- Стратегію розвитку України (15 років);
- Стратегію регіонального розвитку України (15 років);
- Регіональні стратегії розвитку (7 років);

План заходів з реалізації регіональних стратегій розвитку та інвестиційних проєктів регіонального розвитку.

Але найбільш вразливим новим положенням законопроекту 2017 р. стало скасування шостого принципу державного стратегічного планування законопроекту 2011 р. Тобто загальнодержавна соціально-економічна політика скасовувалася, що в умовах соціальної держави означало здійснення протиправних антиконституційних заходів. Президент П. Порошенко не виступив гарантом Конституції України.

Незважаючи на те що доопрацьований законопроект "Про державне стратегічне планування" і в 2017 р. не був прийнятий Верховною Радою України, був запущений механізм відцентровості регіонального розвитку від загальнонаціонального соціально-економічного розвитку держави. Було порушено принципи єдності (№ 8) та державності (№ 4) комплексного стратегічного планування соціально-економічного розвитку України (див. таблицю).

Стратегією сталого розвитку "Україна – 2020", складеною за участю зарубіжних консультантів, передбачено впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід на провідні позиції у світі. Рух уперед було намічено здійснювати за векторами розвитку, безпеки, відповідальності та гордості, у рамках яких передбачалася реалізація 62 реформ та програм розвитку держави [13; 14].

Першочерговими було визнано 10 реформ і програм, а саме:

- 1) реформа системи національної безпеки та оборони;
- 2) оновлення влади та антикорупційна реформа;
- 3) судова реформа;
- 4) реформа правоохоронної системи;
- 5) децентралізація та реформа державного управління;
- 6) дерегуляція та розвиток підприємництва;
- 7) реформа системи охорони здоров'я;
- 8) податкова реформа;
- 9) Програма енергонезалежності;

10) Програма популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі.

Нормативно-правове та організаційне забезпечення реалізації Стратегії мало здійснюватися шляхом розроблення та прийняття в установленому порядку відповідних нормативно-правових актів, щорічних планів дій реалізації цієї Стратегії, моніторингу стану їх виконання.

У підготовці документа взяли участь команда Адміністрації Президента України, Виконавчий комітет реформ, фонд «Відродження», ЄБРР, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Київська школа економіки, VoxUkraine, Громадянська платформа «Нова Країна», Ініціатива «Реанімаційний пакет реформ», учасники відбору до Національної ради реформ, вітчизняні та міжнародні незалежні експерти.

З 25 вересня до 17 жовтня 2014 р. відбувалося широке обговорення плану розвитку країни «Стратегія – 2020», представленого главою держави.

24 грудня 2014 р. на своєму першому засіданні Стратегію схвалила Національна рада реформ, яка була спеціальним консультативно-дорадчим органом при Президентові України з питань стратегічного планування, узгодження позицій щодо впровадження в Україні єдиної державної політики реформ та їх реалізації. Голова Національної ради реформ – Президент України П. Порошенко, заступник голови – голова Адміністрації Президента Б. Ложкін, секретар – заступник голови Адміністрації Президента Д. Шимків [14].

Згідно з Указом Президента Кабінет Міністрів України має щороку до 15 лютого затверджувати План дій щодо реалізації положень Стратегії та щоквартально інформувати про стан його виконання.

Наукові керівники всеукраїнського проекту "Наше спільне майбутнє" (В. Шевчук, В. Черняк, Т. Ковальчук)¹ зазначають, що у "Стратегії – 2020" недостатньо акцентовано увагу на реформах, які б активізували основні внутрішні чинники національної політики розвитку – людський, природний і фінансовий капітал. Ці автори разом з іншими фахівцями підготували колективну монографію "Розвиток заради порятунку" [16]. Стосовно «Стратегії – 2020» ви-

¹ В. Шевчук – експериментатор охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки (1998-2000 рр.), екології та природних ресурсів (2002-2003 рр.); В. Черняк – народний депутат, відомий учений-економіст; Т. Ковальчук – заступник секретаря РНБО України (2000-2003 рр.).

значено три ключові реформи, які необхідно було здійснити в Україні [15, с. 52-53]:

у першу чергу "реформа системи оплати праці та заходи щодо подолання бідності працюючих людей і працюючих родин. Без вирішення цієї проблеми не буде достатньо ємкого внутрішнього ринку, не буде внутрішнього нагромадження для інвестицій, а отже, не буде розвитку ні сектору виробництва, ні сектору послуг, ні сектору споживання, не кажучи вже про "вектор гордості". Тобто без цього не може бути активізовано людський капітал, який є не тільки свідомою (інноваційною) рушійною силою розвитку, а й самого існування держави";

по-друге, залишилася поза увагою ще одна ключова реформа – "реформа системи природокористування, забезпечення раціонального використання природних ресурсів (землі, надр, води, лісу, біоресурсів тощо). Без цього неможлива активізація природного капіталу держави не тільки для цілей розвитку, але і для подолання бідності населення, якому, згідно з Конституцією України, мають належати ці природні багатства";

по-третє, реформи, які мали б активізувати інноваційно-інвестиційну політику держави. "Закони економіки є об'єктивними і невмолимими – без періоду активізації інвестиційної діяльності не може бути наступного періоду зростання. Це фундаментальна аксіома не тільки економічної теорії, але і конкретної практики. Однак у "Стратегії – 2020" приділяється деяка увага тільки питанням залучення іноземних інвестицій і кредитів, натомість залишено поза увагою реформи, які б стимулювали процеси внутрішнього нагромадження, амортизацію основного капіталу та інвестування... Довготривалий, сталий розвиток економіки можуть забезпечити тільки масштабні капітальні інвестиції внутрішніх інвесторів, головним із яких є власне населення країни".

Парадокс полягав не тільки в недостатності залучення вітчизняних вчених і фахівців, громадських організацій, центральних органів виконавчої влади, регіональних і місцевих державних адміністрацій до розробки Стратегії сталого розвитку "Україна – 2020" та відсутності нормативно-правових основ національного стратегування, але і в ігноруванні підбиття підсумків Стратегії економічного та соціального розвитку України на 2004-2015 рр. "Шляхом європейської інтеграції", яка розроблялася протягом більше двох років (2002-2004 рр.).

Підставами підготовки Стратегії економічного та соціального розвитку України на 2004-2015 рр. "Шляхом європейської інтеграції

ції" були розпорядження Президента України Л. Кучми від 21.12.2001 р. № 372/2001-рп та від 08.11.2002 р. № 385/2002-рп. Загальне керівництво розробкою Стратегії здійснював прем'єр-міністр України В. Янукович [16].

При підготовці Стратегії використовувались аналітико-прогнозні матеріали міністерств і відомств України, Національного банку України, обласних державних адміністрацій, міжнародних організацій та ін.

Базовими інституціями у підготовці Стратегії були Національний інститут стратегічних досліджень, Інститут економічного прогнозування НАН України, Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України. Основні прогнозні макроекономічні показники розвитку України було розглянуто на розширеному засіданні Уряду і Президії НАН України 12.03.2004 р.

У резюме Стратегії економічного та соціального розвитку України на 2004-2015 рр. "Шляхом європейської інтеграції" зазначено, що її "сутність полягає у здійсненні глибоких якісних перетворень у всіх сферах суспільного життя. Реалізація визначених Стратегій і завдань створить реальні передумови для набуття Україною повноправного членства в ЄС, забезпечить стале економічне зростання, сприятиме утвердженню інноваційної моделі розвитку та соціальної переорієнтації економічної політики" [16, с. 364].

Стратегія майбутнього України спиралася, з одного боку, на історичний досвід та особливості розвитку суспільства, які визначаються національними, культурними і духовними традиціями, а з іншого – на виклики XXI ст. щодо майбутнього шляху розвитку всієї цивілізації.

Головним результатом реалізації Стратегії мала стати зміна чинників економічного зростання та переорієнтація на ті з них, які базуються на розширенні внутрішнього споживчого та інвестиційного попиту, посиленні конкурентоспроможності національної економіки, підвищенні ефективності національних економічних ресурсів.

Втілення Стратегії в життєдіяльність народу розглядалось як засіб реалізації потенційних переваг України у значному науково-технологічному потенціалі та розвиненому людському капіталі.

Однак нав'язана міжнародним геополітичним бізнесом Стратегія сталого розвитку "Україна – 2020" після подій на Майдані (листопад 2013 р. – лютий 2014 р.) порушила принцип історичної спадкоємності по відношенню як до Стратегії економічного та соціального розвитку України на 2004-2015 рр., так і до Державної стратегії

регіонального розвитку на період до 2015 р. (затверджена постановою Уряду від 21.07.2006 р. № 1001 як логічне продовження курсу "Шляхом європейської інтеграції").

Підготовка схваленої позачергово обраним Президентом України П. Порошенком 12.01.2015 р. Стратегії сталого розвитку "Україна – 2020" тривала менше року, у тому числі в умовах розгортання антитерористичної операції з квітня по серпень 2014 р.

Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні була схвалена розпорядженням Уряду від 01.04.2014 р. № 333-р і передбачала два етапи здійснення: 2014 р. – підготовчий, 2015-2017 рр. – заключний. Не було передбачено перерозподілу повноважень між центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у стратегічному плануванні з використанням нормативів сталого (збалансованого екологічного, соціального і економічного) розвитку.

Своєчасно не було виконано розпорядження Уряду від 13.03.2013 р. № 208-р "Про затвердження плану заходів на 2013-2016 рр. щодо реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг". Згідно з цим розпорядженням необхідно було розробити і затвердити у 2013-2016 рр. державні стандарти соціальних послуг, якими визначалися зміст, обсяг, норми, нормативи, умови та порядок надання соціальних послуг, показники якості їх надання. Крім того, цим документом передбачалося складання переліку соціальних послуг, що надаються населенню в розрізі адміністративно-територіальних одиниць.

Державні стандарти соціальних послуг повинні були розробити Мінсоцполітики, Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), Добровільне медичне страхування (ДМС), Мінкультури, громадські об'єднання (за згодою). Відповідно до Закону України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" від 05.10.2000 р. № 2017-III необхідно було розробити методичне забезпечення виконання ст. 20. Основні засади фінансового забезпечення надання державних соціальних гарантій цього закону:

20.1. Надання державних соціальних гарантій здійснюється за рахунок бюджетів усіх рівнів, коштів підприємств, установ і організацій та соціальних фондів на засадах адресності та цільового використання.

20.2. Державні соціальні гарантії та державні соціальні стандарти і нормативи є основою для розрахунку видатків на соціальні цілі та формування на їх основі бюджетів усіх рівнів та соціальних

фондів, міжбюджетних відносин, розробки загальнодержавних і місцевих програм економічного і соціального розвитку.

20.3. Розрахунки і обґрунтування до показників видатків на соціальні цілі у проєктах Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів здійснюються на підставі державних соціальних стандартів, визначених відповідно до цього Закону.

20.4. Розробка та виконання Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів здійснюються на основі пріоритетності фінансування видатків для забезпечення надання державних соціальних гарантій.

20.5. Залучення підприємствами, установами, організаціями соціально-культурного, житлово-комунального, побутового обслуговування, закладами охорони здоров'я та освіти коштів із додаткових джерел фінансування, не заборонених законом, не є підставою для зменшення бюджетного фінансування відповідно до нормативів.

Однак це не було виконано, але відповідні зміни до Конституції України щодо реалізації реформи місцевого самоврядування та курсу уряду на децентралізацію влади в Україні були підготовлені Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства (Мінрегіонбуд) на основі рекомендацій Інституту громадянського суспільства.

Постановами Уряду України від 16.11.2011 р. № 1186 "Про затвердження порядку розроблення, проведення моніторингу та оцінки реалізації регіональних стратегій розвитку" та від 16.11.2011 р. № 1189 "Про затвердження порядку розроблення, проведення моніторингу та оцінки результатів реалізації Державної стратегії регіонального розвитку" було регламентовано, що забезпечення методичного супроводження підготовки регіональних стратегій розвитку здійснює Мінрегіонбуд, а Державної стратегії регіонального розвитку – Мінекономрозвитку України.

Постановами Уряду від 11.11.2015 р. № 931 "Про затвердження Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів" та від 11.11.2015 р. № 932 "Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів" уже було визначено, що методичне забезпечення роз-

робки цих документів державного стратегічного планування здійснює тільки Мінрегіонбуд, а згодом уже як Міністерство розвитку громад та територій України. Однак це міністерство за складом фахівців і тимчасових керівників виявилось неспроможним втілювати у життя рекомендації вітчизняної економічної та гуманітарної науки.

Відсутність своєчасної розробки вітчизняного методичного забезпечення стратегічного планування регіонального розвитку призвела до того, що Постанова Уряду України від 06.08.2014 р. № 385 "Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року" була виконана тільки частково. Доручення органам влади у 6-місячний строк (до лютого 2015 р.) розробити план заходів з реалізації Стратегії та приведення регіональних стратегій розвитку у відповідність до Державної стратегії було виконано тільки 7 держадміністраціями й обласними радами з 22.

Постановою Уряду від 06.08.2014 р. № 385 визнано такими, що втратили чинність, постанови Уряду від 21.07.2016 р. № 1001 "Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року" та від 16.11.2011 р. № 1189 "Про затвердження Порядку розроблення моніторингу та оцінки реалізації Державної стратегії регіонального розвитку". Але як здійснювати моніторинг їх виконання до кінця 2015 р.? На підставі чого необхідно було розробляти Державну і Регіональні стратегії розвитку, коли нове методичне забезпечення буде затверджене лише у листопаді 2015 р.?

План заходів на 2015-2017 рр. з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року був затверджений постановою Уряду від 07.10.2015 р. № 821, тобто через 16 місяців після її прийняття. При цьому індикатори оцінки результативності виконання заходів були наведені з урахуванням їх прогностичних значень станом на 01.01.2017 р., тобто лише на 2016 рік.

Перелік індикаторів, на досягнення прогнозованих значень яких у 2018-2020 рр. спрямована Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, було затверджено постановою Уряду 20.12.2017 р. № 1089, тобто наприкінці третього року з шести років її планової реалізації.

У цій постанові Уряду прогностичні значення індикаторів були наведені в розрізі цілей Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року (з визначенням значень базових років: 2014, 2015, 2016, 2017 рр.), а саме:

"Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів";

"Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток";

"Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку.

План заходів на 2018-2020 рр. з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року був затверджений постановою Уряду від 12.09.2018 р. № 735, тобто на дев'ятий місяць їх практичної реалізації. Отже, часовий регламент підготовки і прийняття загальнонаціональних стратегічних планових рішень постійно порушувався і суперечив десятому принципу Державного стратегічного планування законопроекту 2011 р., який полягав у впровадженні відповідальності учасників державного стратегічного планування за ефективність виконання завдань та заходів, спрямованих на досягнення цілей розвитку держави.

Постанова Уряду від 21.07.2006 р. "Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року" була останньою, у якій визначалися державні пріоритети в кожній адміністративній області України. На противагу, постановами Уряду від 06.08.2014 р. № 385 "Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року" та від 05.08.2020 р. № 695 "Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року" цей загальнонаціональний підхід стратегічного планування було скасовано, що сприяло посиленню відцентровості регіонального розвитку від стрижня державності – узгодженому і збалансованому соціально-економічному розвитку кожного регіону і держави загалом.

Під впливом міжнародного геополітичного бізнесу почали здійснюватися заходи щодо децентралізації управління шляхом створення територіальних громад та їх об'єднань як базової одиниці адміністративно-територіального устрою, кінцевою метою яких було запровадження в Україні ринку землі.

У сучасних умовах виникла потреба в усвідомленні та укріпленні власної національної ідеї українців як громадян своєї держави – бути господарем рідної землі, її природних надр та результатів їх використання, бути Головою роду багатьох слов'янських поколінь.

Земля і первинні природні ресурси базового, районного, регіонального та загальнонаціонального буття становлять зовнішню неподільну, вихідну частину національної скарбниці як органічного цілого. Вони можуть бути складовими тільки комунальної та державної власності.

В умовах соціально орієнтовної ринкової економіки унітарної держави органи влади різних рівнів мають бути наділені такими об-

сягами землі та первинних природних ресурсів у складі державної і комунальної власності, які забезпечать їм виконання повноважень у сталому та збалансованому екологічному, соціальному й економічному розвитку регіону і недопущення штучного голоду населення [17].

Земля і первинні природні ресурси українського народу не можуть виступати об'єктами купівлі-продажу навіть в умовах товарно-грошових ринкових відносин. Використовуючи адміністративно-договірні відносини за ієрархією та в часі, органи загальнонаціональної та регіональної влади, місцевого самоврядування (ОМС) та об'єднані територіальні громади (ОТГ), громадяни України можуть відновити державний унітаризм землі та первинних природних ресурсів (ліси, вода, корисні копалини надр, повітря) після виборів нового Президента України і нових народних депутатів Верховної Ради України.

Розглядаючи землю як код нації, суддя Конституційного Суду України В. Шишкін у своїх спогадах "Чому я був проти" зазначає: "...у 2009 р. суд мав можливість уконститувати державницьку позицію щодо вирішення проблеми приватизації землі. У проекті підготовленого мною як суддею-доповідачем рішення: 1) було закладено засадничо-доктринальні, визначальні позиції щодо розуміння землі – по-перше, як національного багатства, по-друге, як об'єкта права власності всього Українського народу, по-третє, як можливого права власності окремих громадян; 2) концептуально розкривалася подвійна конституційно-правова природа землі, на відміну від інших матеріальних об'єктів права власності, що фактично унеможливило оголошення землі товаром; 3) закріплювалося значення земель сільськогосподарського призначення як репродуктивної умови життєздатності та збереження генофонду Українського народу. Проте у колег не вистачило громадянського духу на прийняття рішення по суті, і вже відкриту справу було закрито з використанням процедурних зачіпок" [18, с. 660-661].

Десять років потому, у 2019 р. Верховна Рада України почала розгляд та обговорення проекту Закону України "Про ринок землі". Тобто протягом 2009-2019 рр. вітчизняні фахівці з філософських, соціальних, економічних та правових наук не були задіяні для обґрунтування державності рішень щодо землі як предметного виміру духовності народу України.

На відміну від країн-членів групи G7, у яких уже тривалий час функціонує соціально орієнтована ринкова економіка, в Україні запроваджуються ідеологічні настанови моделі ринкової економіки

відкритого типу, яка зорієнтована виключно на одержання вигоди. Ринкова економіка розвинутих країн XXI ст. більшою мірою акцентує увагу органів влади і бізнесу на досягнення сталого розвитку в єдності екологічного, соціального й економічного розвитку суспільства.

Перетворення землі та первинних природних ресурсів України на полігон міжнародного геополітичного бізнесу під гаслом "свободи і демократії" засвідчило деградацію українського соціуму і руйнацію основ державності. Тільки зміна національної свідомості на основі використання законів Природи і Всесвіту, класичних і осучаснених знань державотворення здатні допомогти народу України [17, с. 199].

Наявним стало термінове використання *принципу духовності* (№ 1) при комплексному стратегічному плануванні. Передмовою науково-практичного коментаря до уточненого у 2010 р. Бюджетного кодексу України використання *принципу духовності* рекомендувалося шляхом уточнення, збереження та розвитку системи національних цінностей, яка покликана забезпечити різноманіття індивідуальних особливостей населення кожного регіону держави: духовності й освіченості, звичаїв і традицій, культури та світогляду, мирного менталітету й територіальної єдності, історичної спадщини та етнічних цінностей [19].

Принцип людиноцентризму (№ 2) було використано при визначенні першої складової мети стратегічного спрямування державної регіональної політики до 2020 р. – "Розвиток та єдність, орієнтовані на людину".

Орієнтація Державної стратегії регіонального розвитку України на людину в контексті узгодженості з регіональними стратегіями засвідчила визнання людей епіцентром прогресу, тому що людський розвиток став не лише ключовою метою, але і найбільш важливим детермінантом і чинником соціально-економічного розвитку регіонів і держави загалом.

У зв'язку з цим органам центральної та регіональної влади необхідно, з одного боку, більшу увагу зосереджувати на заохоченні людей до їх особистого розвитку, посиленні їх ролі в суспільстві та розширенню їх можливостей щодо вибору свого майбутнього. З іншого боку, органам державної влади різних рівнів адміністративно-територіального устрою необхідно дбати, щоб люди брали на себе відповідальність як за свій вибір, так і за його реалізацію [20, с. 120].

Саме такі визначення процесів взаємодії людей та органів державної влади на всіх рівнях адміністративно-територіального

устрою дозволили б замістити сепаратистські настрої населення Українського Донбасу впровадженням ідей і положень бюджетного федералізму в унітарній державі, як основи фінансового забезпечення стабільного соціально-економічного (у тому числі людського) розвитку кожного регіону та держави загалом як суверенної, незалежної та унітарної [21].

Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2027 р. підготовлена та розроблена під тим самим девізом: "Розвиток та єдність, орієнтовані на людину". Метою державної регіональної політики до 2027 р. є підвищення рівня життя населення, незалежно від місця проживання людини у згуртованій, децентралізованих, конкурентоспроможній і демократичній Україні.

Принцип конституційності (№ 3) при комплексному стратегічному плануванні також був обґрунтований у передмові науково-практичного коментаря до уточненого у 2010 р. Бюджетного кодексу України [19].

Конституція України визначає нашу країну суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою (ст. 1).

Людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3).

Вітчизняні вчені довели, що цільовими показниками соціально-економічного розвитку держави і регіонів є показники рівня, стандарту та якості життя населення. Саме вони з найбільшою змістовною адекватністю відображають соціальну спрямованість усіх змін, що здійснюються в регіонах.

Рівень життя – це комплексний показник, що характеризує досягнуте задоволення матеріальних і духовних потреб людини і суспільства в цілому, відображаючи в кінцевому результаті добробут населення. Причому структура матеріальних і духовних потреб людини адекватна структурі людської діяльності, початковим моментом і метою якої є їх задоволення.

Стандарт життя – це соціально прийнятий норматив рівня життя. У деяких державах існують офіційні стандарти життя, і, крім того, кожна соціальна група, спільнота та навіть кожна людина має свій власний суб'єктивний стандарт. Стандарт життя також змінюється з часом, але ця зміна відбувається дискретно в міру якісної зміни соціально-економічної системи.

Якість життя – це співвідношення рівня життя та прийнятого стандарту. Цей критерій показує ступінь задоволення потреб,

а оскільки потреби виникають тільки за наявності потенційних можливостей (не можна бажати того, чого не знаєш), то якість життя фактично відображає рівновагу соціально-економічної системи і характеризує рівень соціального напруження.

В ідеальному варіанті бюджетного механізму збалансованого управління сталим розвитком держави на основі національної системи цінностей стратегічне планування соціально-економічного (у тому числі людського) розвитку держави і регіонів має здійснюватися на основі цільової функції, яка є індикатором якості життя. Тобто реально досяжна на певному тимчасовому інтервалі передбачувальна зміна показників якості життя, виходячи із соціально-економічного стану регіонів та держави загалом, їх позицій у зовнішньому середовищі та прийнятій стратегії розвитку в умовах глобалізації.

У передмові науково-практичного коментаря до уточненого у 2010 р. Бюджетного кодексу України розкрито і *принцип мудрості природи* (№ 7) у розрізі трьох складових:

«матриця природи» – це розуміння механізмів природи як складних взаємовідносин між життям, інформацією та всесвітом;

«мистецтво життя» – це розуміння механізмів природи, знайдене у світових культурах, мистецтві, соціальних нормах і технологічній етиці у минулому й сьогодні, що відкриває можливості для майбутнього;

«розвиток екоспільнот» – це створення нового способу життя, у якому суспільство й уряд планують і розвивають національне виробництво, споживання, розвиток й охорону природи для підтримки саме такого способу життя, який забезпечує гармонію людини з природою.

Принцип гармонізації (№ 11) комплексного стратегічного планування з використанням пропорцій "золотого перетину" також був рекомендований у передмові науково-практичного коментаря до уточненого у 2010 р. Бюджетного кодексу України [19].

Досягти гармонії з Творцем і Природою, Людством і Суспільством Український народ здатен шляхом цілеспрямованого впровадження ідей бюджетного федералізму в унітарній державі, використовуючи гармонійні пропорції "золотого перетину" у фіскально-бюджетних і фінансових взаємовідносинах центру та регіонів.

Відношення більшої частини коштів Зведеного бюджету України на соціально-економічний розвиток до його меншої частини має дорівнювати відношенню загального обсягу коштів Зведеного бюджету України на соціально-економічний розвиток до його біль-

шої частини і складати 1,618 (62% / 38% – гармонійна пропорція "золотого перетину").

Числове значення 1,618 – це число Творця, згідно з яким визначені православні хрести на теренах України та структура ДНК генетичного коду українців. Це число Краси, яка править у Природі, Людстві та Суспільстві [17].

В. Столяров і О. Шинкарук, розглядаючи соціально-адекватний менеджмент регіонального людського розвитку в Українському Донбасі, довели, що якщо пропорції між державним і місцевими бюджетами Луганської та Донецької областей будуть побудовані за пропорціями "золотого перетину", то буде досягнута структурна гармонія фінансово-бюджетної системи нашої держави, тому що вони, як і складові ДНК, генетично об'єднані у єдине ціле – Звездний бюджет України.

Не тільки адміністративним областям Українського Донбасу, а й усім областям України слід встановити фінансову автономію в межах місцевих бюджетів, які перебувають у гармонійних пропорціях "золотого перетину" з державним бюджетом [17, с. 197].

Першим етапом упровадження бюджетного федералізму може стати визначення співвідношення коштів державного і місцевого бюджетів на розвиток людського капіталу в регіонах, а на наступному етапі – співвідношення коштів на соціально-економічний розвиток регіонів та держави загалом.

Тобто якщо для кожної адміністративної області України 62% коштів на розвиток людського капіталу передбачити з державного бюджету, а 38% – з місцевого, то таким чином буде визначена нижня межа бюджетного централізму. І навпаки, якщо 62% коштів на розвиток людського капіталу передбачити з місцевого бюджету, а 38% – з державного, то таким чином буде визначена верхня межа бюджетного федералізму.

Застосування розглянутої логічної схеми реформування бюджетного унітаризму доцільно розпочинати з визначення обсягу бюджетних коштів для простого відтворення наявного людського капіталу кожного регіону, який має становити не менше 38% з місцевого бюджету.

Розширене відтворення людського капіталу території необхідно передбачати шляхом збільшення обсягів коштів місцевих бюджетів на розвиток людського капіталу до 62%.

При формуванні Національної та регіональних програм людського розвитку граничні пропорції "золотого перетину" утворюють межі бюджетного централізму і бюджетного федералізму в Ук-

раїні як в унітарній державі: $62\% - 38\% = 24\%$ коштів зведеного бюджету держави, які можуть бути використані для фінансування завдань і заходів Програм людського розвитку на загальнонаціональному та регіональному рівнях.

Спільні межі бюджетного централізму та бюджетного федералізму утворюють зону вибору узгоджених рішень при соціальному діалозі органів загальнонаціональної та регіональної влади.

Забезпечення рівності регіонів у розподілі фінансових ресурсів розвитку відповідно до внеску у ВВП держави передбачено використанням *принципу справедливості* (№ 12).

Результативними показниками фінансово-економічної діяльності регіонів та держави загалом є ВВП на національному рівні та ВРП на регіональному рівні [22; 23]. Співвідношення динаміки і частки ВРП із динамікою обсягів ВВП визначатиме внесок відповідного регіону в загальнонаціональні результати. Згідно з внеском регіону у ВВП держави визначається його частка в розподілі фінансових ресурсів держави на розвиток регіону (з використанням пропорцій "золотого перетину" *принципу гармонізації* (№ 11)).

Упровадженню розглянутих принципів формування комплексного стратегічного планування сприятиме випереджаюча розробка Кодексу стратегування України (Планового кодексу за аналогією з Громадянським, Бюджетним і Податковим кодексами).

Розробку Планового кодексу України пропонується розглядати як перший етап формування Планового регламенту діяльності парламентсько-президентської республіки, який визначатиме зміст і строки підготовки та прийняття:

Послань Президента України до Народу і Верховної Ради України;

Планів діяльності Кабінету Міністрів України на 5 років за участю Відділень НАН України (щорічно);

Планів роботи Верховної Ради України на 5 років за участю Інституту законодавства (щорічно);

Державних і регіональних стратегій соціально-економічного і регіонального розвитку на 5-7 та 10 років;

перспективних (на 10 років) та середньострокових (на 5-7 років) Прогнозів, Планів та Цільових програм розвитку;

середньострокових бюджетів на 5 років та Бюджетних резолюцій на 3 роки кожного регіону та держави загалом.

Центральною ланкою системи документів державного стратегічного планування на 7, 10, 15, 20, 25, 30 років доцільно визнати Національну і регіональні програми людського розвитку на

10 років. Принципами визначення їх підпрограм є аспекти людського розвитку згідно з методичним забезпеченням його вимірювання на загальнонаціональному, регіональному та місцевих рівнях управління.

Забезпечення плановості соціально-економічного розвитку з використанням положень Концепції людського розвитку та Бюджетного федералізму унітарної держави, як основи цивілізаційного розвитку, сприятиме посиленню державності регіонів та України загалом [24; 25].

Література

1. Мостепаненко М.В. Философия и методы научного познания. Ленинград: Лениздат, 1972. 263 с.
2. Стеценко Д.М., Чмир О.С. Методологія наукових досліджень: підручник. Київ: Знання, 2005. 309 с.
3. Обушний М.І. Коваленко А.А., Ткач О.І. Політологія: довідник / за ред. М.І. Обушного. Київ: Довіра, 2004. 599 с.
4. Столярова В.В. Методологічні основи досягнення узгодженості і збалансованості Регіональних стратегій з Державною стратегією регіонального розвитку України. *Пріоритетні напрями соціально-економічного розвитку України: колективна монографія* / за ред. Л.І. Антошкіної, Н.В. Рунчевої, О.Л. Горячої. Київ: Талком, 2020. С. 177-213.
5. Столярова В.В. Принципи визначення та обґрунтування стратегічних цілей, пріоритетів і індикаторів людиноцентричного розвитку в регіонах. *Пріоритетні напрями соціально-економічного розвитку України: колективна монографія* / за ред. Л.І. Антошкіної, Н.В. Рунчевої, О.Л. Горячої. Київ: Талком, 2020. С. 214-229.
6. Столярова В.В. Моніторинг процесів, процедур і складових людиноцентричного розвитку в регіонах. *Пріоритетні напрями соціально-економічного розвитку України: колективна монографія* / за ред. Л.І. Антошкіної, Н.В. Рунчевої, О.Л. Горячої. Київ: Талком, 2020. С. 230-257.
7. Столярова В.В. Організаційно-методичне забезпечення узгодженого стратегічного управління соціально-економічним розвитком регіонів та держави в трансформаційних умовах. *Стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку України: колективна монографія* / за ред. В.Ф. Столярова, Г.І. Фролової. Київ: Талком, 2020. С. 89-131.
8. Ленин В.И. Статистика и социология // Полн. собр. соч. Т. 30. С. 349-356.
9. Ленин В.И. Конспект книги Гегеля "Лекции по истории философии" // Полн. собр. соч. Т. 29. С. 219-278.
10. Проект Закону про державне стратегічне планування (2011). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=9407.
11. Енциклопедія інтелектуальної власності / за ред. проф. П. П. Крайнева. Київ: Старт-98, 2012. 280 с.
12. Проект Закону Про державне стратегічне планування (2017). URL: https://me.gov.ua/
13. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України Петра Порошенка від 12 січня 2015 року. URL: <http://www.kharkivosvita.net.ua/document/4946>.

14. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020». URL: <https://uk.wikipedia.org/>.

15. Стратегія економічного та соціального розвитку України (2004-2015 роки) "Шляхом європейської інтеграції" / Авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін.; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. Київ: ІВЦ Держкомстату України, 2004. 416 с.

16. Шевчук В.Я., Черняк В.К., Ковальчук Т.Т., Педан М.П., Панков О.І. та ін. Розвиток заради порятунку. Київ: Геопринт, 2016. 227 с.

17. Пріоритетні напрями соціально-економічного розвитку України: колективна монографія / за ред. Л.І. Антошкіної, Н.В. Рунчевої, О.Л. Горячої. Київ: Талком, 2020. 536 с.

18. Шишкін В. Чому я був проти. "Окремі думки" судді Конституційного Суду України. Київ: Темпора, 2018. 760 с.

19. Науково-практичний коментар до Бюджетного Кодексу України // кол. авторів.; за загальною редакцією Ф.О. Ярошенка; відп. вик. проекту і наук. ред. В.Ф. Столяров. 2-е вид., доп. та перероб. Київ: Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління», Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі, 2011. 560 с.

20. Шинкарюк О.В. Принципи визначення стратегічних цілей, пріоритетів і індикаторів державного регулювання людиноцентристського розвитку регіонів / Управління економікою: теорія та практика. Восьмі чумаченківські читання: зб. наук. праць / НАН України, Ін-т економіки пром-сті; редкол.: О.О. Хандій (голов. ред.), В.І. Ляшенко (відп. ред.), В.Є.Куриляк та ін. Київ, 2019. С. 119-141. doi: <https://doi.org/10.37405/2221-1187.2019.119-141>.

21. Столярова В.В., Овчаренко Т.В., Калашнікова Л.М. Становлення бюджетного федералізму в Україні та особливості сучасного Донбасу. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 3 (57). С. 89-102. doi: 10.12958/1817-3772-2019-3(57)-89-102.

22. Валовий внутрішній продукт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Валовий_внутрішній_продукт.

23. Валовой региональный продукт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Валовой_региональный_продукт.

24. Столяров В.Ф., Шинкарюк О.В., Островецький В. В., Столярова В.В. Методологічні засади фіскальної децентралізації доходів в умовах становлення бюджетної федералізації унітарної держави. *Вісник економічної науки України*. 2020. №1. С. 202-218. doi: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1\(38\).202-218](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1(38).202-218).

25. Черняк В.К. Українському народу – стабільний планомірностійкий людський розвиток (оцінка стану науково-адміністративного забезпечення). Частина І. Загальна ситуація зі стратегічним плануванням людського розвитку в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 1 (59). С. 199-217. doi: 10.12958/1817-3772-2020-1(59)-199-217.

References

1. Mostepanenko, M.V. (1972). *Filosofiya i metodyi nauchnogo poznaniya* [Philosophy and methods of scientific knowledge]. Leningrad, Lenizdat [in Russian].

2. Stetsenko, D.M. (2005). *Metodolohiia naukovykh doslidzhen* [Research methodology]. Kyiv, Znannia [in Ukrainian].

3. Obushnyi, M.I. (2004). Politolohiia: Dovidnyk [Political Science: Handbook]. Kyiv, Dovira [in Ukrainian].
4. Stoliarova, V.V. (2020). Metodolohichni osnovy dosiahnennia uzghod-zhenosti i zbalansovanosti Rehionalnykh stratehii z Derzhavnoi stratehiieiu rehionalnoho rozvytku Ukrainy [Methodological bases for achieving coherence and balance of Regional Strategies with the State Strategy of Regional Development of Ukraine]. *Priority directions of social and economic development of Ukraine: collective monograph*. (pp. 177-213). Kyiv, Talkom [in Ukrainian].
5. Stoliarova, V.V. (2020). Pryntsypy vyznachennia ta obgruntuvannia stratehichnykh tsilei, priorytetiv i indyikatoriv liudynotsentryskoho rozvytku v rehionakh [Principles of definition and substantiation of strategic goals, priorities and indicators of human-centered development in the regions]. *Priority directions of social and economic development of Ukraine: collective monograph*. (pp. 214-229). Kyiv, Talkom [in Ukrainian].
6. Stoliarova, V.V. (2020). Monitorynh protsesiv, protsedur i skladovykh liudynotsentryskoho rozvytku v rehionakh [Monitoring of processes, procedures and components of human-centered development in the regions]. *Priority directions of social and economic development of Ukraine: collective monograph*. (pp. 230-257). Kyiv, Talkom [in Ukrainian].
7. Stoliarova, V.V. (2020). Orhanizatsiino-metodychne zabezpechennia uzghod-zhenoho stratehichnoho upravlinnia sotsialno-ekonomichnym rozvytkom rehioniv ta derzhavy v transformatsiinykh umovakh [Organizational and methodological support of coordinated strategic management of socio-economic development of regions and the state in transformational conditions]. *Strategic priorities of socio-economic development of Ukraine: a collective monograph*. (pp. 89-131). Kyiv, Talkom [in Ukrainian].
8. Lenin, V.I. Statistika i sotsiologiya [Statistics and sociology]. *Complete collection of works*, volume 30, pp. 349-356 [in Russian].
9. Lenin, V.I. Konspekt knigi Gegelya "Lektzii po istorii filosofii" [Synopsis of Hegel's book "Lectures on the History of Philosophy"]. *Complete collection of works*, volume 29, pp. 219-278 [in Russian].
10. Proekt Zakonu pro derzhavne stratehichne planuvannia. (2011). [Draft Law on State Strategic Planning]. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=9407[in Ukrainian].
11. Krainiev P. P. (Ed.). (2012). Entsyklopediia intelektualnoi vlasnosti [Encyclopedia of Intellectual Property]. Kyiv, Start [in Ukrainian].
12. Proekt Zakonu pro derzhavne stratehichne planuvannia. [Draft Law on State Strategic Planning]. (2017). Retrieved from [http:// https://me.gov.ua](http://https://me.gov.ua) [in Ukrainian].
13. Pro Stratehiiu staloho rozvytku «Ukraina – 2020»: Ukaz Prezydenta Ukrainy Petra Poroshenka vid 12 sichnia 2015 roku [On the Sustainable Development Strategy "Ukraine – 2020": Decree of the President of Ukraine Petro Poroshenko of January 12, 2015]. Retrieved from <http://www.kharkivosvita.net.ua/document/4946> [in Ukrainian].
14. Stratehiia staloho rozvytku «Ukraina-2020» [Ukraine 2020 Sustainable Development Strategy]. Retrieved from <https://uk.wikipedia.org/> [in Ukrainian].
15. Halchynskyi, A.S., Heiets, V.M. et al. (2004). Stratehiia ekonomichnoho ta sotsialnoho rozvytku Ukrainy (2004-2015 roky) "Shliakhom yevropeiskoi intehratsii" [Strategy of economic and social development of Ukraine (2004-2015) "Through European integration"]. Kyiv, IVTs Derzhkomstatu Ukrainy [in Ukrainian].
16. Shevchuk, V.Ya., Chernyak, V.K., Kovalchuk, T.T., Pedan, M.P., Pankov, O.I. et al. (2016). Rozvytok zarady poriatunku [Development for salvation]. Kyiv, Heoprynt [in Ukrainian].

17. Priorityetni napriamy sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy: kolektyvna monohrafiia [Priority directions of socio-economic development of Ukraine: collective monograph]. Antoshkina L.I., Runcheva N.V., Goryacha O.L. (Eds.). (2020). Kyiv, Talkom [in Ukrainian].
18. Shyshkin, Viktor. (2018). Chomu ya buv proty. "Okremi dumky" suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Why I was against. "Some opinions" of a judge of the Constitutional Court of Ukraine]. Kyiv, Tempora [in Ukrainian].
19. Naukovo-praktychnyi komentar do Biudzhethnoho Kodeksu Ukrainy [Scientific and practical commentary to the Budget Code of Ukraine]. (2011). 2nd ed., Ext. and processing. Kyiv, State Educational and Scientific Institution "Academy of Financial Management", Ukrainian State University of Finance and International Trade [in Ukrainian].
20. Shynkariuk, O.V. (2019). Pryntsypy vyznachennia stratehichnykh tsilei, priorityetiv i indykatoriv derzhavnogo rehuliuвання liudynotsentrystskoho rozvytku rehioniv [Principles of determining strategic goals, priorities and indicators of state regulation of human-centric development of regions]. *Upravlinnia ekonomikoiu: teoriia ta praktyka. Vosmi chumachenkivski chytannia – Economic Management: theory and practice. Eight Chumachenko readings*, pp. 119-141. Kiev, IIE of NAS of Ukraine. doi: <https://doi.org/10.37405/2221-1187.2019.119-141> [in Ukrainian].
21. Stoliarova, V.V., Ovcharenko, T.V., Kalashnikova, L.M. (2019). Stanovlennia biudzhethnoho federalizmu v Ukraini ta osoblyvosti suchasnoho Donbasu [Formation of budget federalism in Ukraine and features of modern Donbass]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 3 (57), pp. 89-102. doi: [10.12958/1817-3772-2019-3\(57\)-89-102](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-3(57)-89-102) [in Ukrainian].
22. Valovyi vnutrishnii product [Gross Domestic Product]. Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/Valovyi_vnutrishnii_produktsiya [in Ukrainian].
23. Valovoi rehyonalnyi product [Gross regional product]. Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/Valovoi_rehyonalnyi_produktsiya [in Russian].
24. Stolyarov, V. F., Shinkaryuk, O. V., Ostrovetskyy, V. V., Stolyarova, V. V. (2020). Metodolohichni zasady fiskalnoi detsentralizatsii dokhodiv v umovakh stanovlennia biudzhethnoi federalizatsii unitarnoi derzhavy [Methodological bases of fiscal decentralization of incomes in the conditions of formation of budgetary federalization of the unitary state]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 1 (38), pp. 202-218. doi: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1\(38\).202-218](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1(38).202-218) [in Ukrainian].
25. Cherniak, V.K. (2020). Ukrainському народу – stabilnyi planomirnostiiky liudskyyi rozvytok (otsinka stanu naukovo-administratyvnoho zabezpechennia). Chastyna I. Zahalna sytuatsiia zi stratehichnym planuvanniam liudskoho rozvytku v Ukraini [To the Ukrainian people – stable planned sustainable human development (assessment of the state of scientific and administrative support). Part I. General situation with strategic planning of human development in Ukraine]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, № 1 (59), pp. 199-217. doi: [10.12958/1817-3772-2020-1\(59\)-199-217](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-1(59)-199-217) [in Ukrainian].

Надійшла до редакції 28.11.2020 р.